

Kirje

28.2.2023

VN/29740/2022
VN/29740/2022-OM-2Lapsiasiavaltuutettu
Elina Pekkarinen

Oikeusministeriön vastaus lapsiasiavaltuutetun aloitteeseen koskien lainvalmistelutoimiin ryhtymistä lapseen kohdistuvaa vakavaa väkivaltaa sisältävän materiaalin hallussapidon ja levittämisen kriminalisoimiseksi

Lapsiasiavaltuutettu on 3.11.2022 oikeusministeriölle osoittamassaan kirjeessä tehnyt aloitteen (LAPS/81/2022), että oikeusministeriö ryhtyisi lainvalmistelutoimiin arvioidakseen lapseen kohdistuvaa vakavaa väkivaltaa kuvaavan materiaalin hallussapidon rangaistavuuden tarvetta. Lisäksi lapsiasiavaltuutetun näkemyksen mukaan tulisi harkita rikoslain voimassa olevan, väkivaltakuvauksen levittämistä koskevan sääntelyn ulottamista kaikkeen lapsen henkistä tai fyysistä terveyttä tai kehitystä vakavasti vaarantavaa väkivaltaa kuvaavaan materiaaliin. Aloitteen mukaan rangaistavuuden vaikutuksia tulee arvioida myös tilanteessa, jossa väkivaltaa kuvaavan materiaalin hallussapitäjä on alaikäinen henkilö.

Oikeusministeriö yhtyy lapsiasiavaltuutetun käsitykseen siitä, että valtion tulee suojella lapsia kaikenlaiselta väkivallalta. Oikeusministeriö yhtyy myös aloitteessa kuvattuun huoleen verkossa ja älylaitteilla leviävästä ja levitettävästä kuvamateriaalista, jossa lapseen kohdistetaan väkivaltaa. Lapset ja nuoret paitsi altistuvat väkivaltaa esittävälle kuvamateriaalille, myös itse levittävät, joko tietoisesti tai tahtomattaan, tällaista materiaalia. Keskusrikospoliisin vuonna 2022 tekemän selvityksen mukaan, johon myös lapsiasiavaltuutettu viittaa, alaikäisten väkivaltarikollisuus on lisääntynyt. Väkivallanteon kuvaamista matkapuhelimella ja sen levittämistä sosiaalisessa mediassa ja muualla verkon välityksellä tapahtuu myös, mutta laajempia selvityksiä tai tutkimuksia ei aiheesta liene Suomessa tehty.

Voimassa olevan lainsäädännön mukaan raakaa väkivaltaa esittävän tallenteen tai tiedoston levittäminen tai valmistaminen on rangaistavaa rikoslain 17 luvun 17 §:ssä säädetyin tavoin. Todellista väkivallantekoa esittävän kuvatallenteen levittämisessä syyllistytään usein myös yksityiselämää loukkaavaan tiedon levittämiseen (RL 24 luku 8 §) tai sen törkeään tekemiseen (9 §). Kuvamateriaalin valmistamiseen voi liittyä myös rikoslain 21 luvussa säädetty henkeen ja terveyteen kohdistuva rikos tai kunnianloukkausrikos (RL 24 luku 9 §).

Sen sijaan pelkkä mainitunlaisen kuvamateriaalin hallussapito ei ole voimassa olevan lainsäädännön nojalla rangaistavaa, kuten lapsiasiavaltuutettu toteaa. Oikeusministeriö totesi rikoslain 17 luvun muuttamista koskevaa lakialoitetta LA 24/2020 vp koskevassa asiantuntijalausunnossaan (12.2.2021), että hallussapito on luonteeltaan erilainen teko kuin levittäminen, jolloin sen kriminalisointia on arvioitava osittain eri lähtökohdista. Mainitussa lakialoitteessa ehdotettiin muun muassa raakaa väkivaltaa sisältävien kuvamateriaalien hallussapito levittämisen ohella säädettäväksi rangaistavaksi (ehdotettu uusi 17 a §).

Postiosoite
Postadress
Postal Address
 Oikeusministeriö

Käyntiosoite
Besöksadress
Office

Puhelin
Telefon
Telephone

Faksi
Fax
Fax

s-posti, internet
e-post, internet
e-mail, internet

PL 25
 00023 Valtioneuvosto

Eteläesplanadi 10
 Helsinki

0295 16001
 +358 295 16001

09 1606 7730
 +358 9 1606 7730

kirjaamo.om@gov.fi
 oikeusministerio.fi

Lausunnossaan oikeusministeriö huomautti, että hallussapitokriminalisoinnit eivät ole rikoslaisissa yleisiä ja että sellaisten säätämiseen on suhtauduttu melko pidättyväisesti. Nykyiset kriminalisoinnit koskevat paljon vaarallisia tai rikoksen tekemisessä hyödynnettäviä esineitä ja perustuvat laajasti Suomea sitoviin kansainvälisiin velvoitteisiin. Eduskunnan perustuslakivaliokunta on käytännössään pitänyt pelkkään hallussapitoon liittyviä kriminalisointeja poikkeuksellisina ja katsonut, että hallussapidon kriminalisoinnit edellyttävät painavia perusteita ja niiden on oltava oikeasuhtaisia (esim. PeVL 23/1997 vp, s. 4 sekä PeVL 26/2004 vp, s. 4 ja PeVL 5/2009 vp, s. 3).

Lausunnossaan oikeusministeriö katsoi, että perustuslakivaliokunnan edellä mainitut kannanotot huomioon ottaen hallussapitoon liittyvää kriminalisointia tulisi pitää poikkeuksellisena. Tällainen kriminalisointi edellyttää painavia perusteita ja suhteellisuusperiaatteen noudattamista. Suhteellisuusvaatimus edellyttää sen arvioimista, onko kriminalisointi välttämätön sen taustalla olevan oikeushyvän suojaamiseksi (esim. PeVL 48/2017 vp, s. 7). Oikeusministeriö yhtyi lakialoitteesta ilmenevään huoleen väkivaltakuvausten vahingollisuudesta, mutta katsoi, ettei lakialoitteessa väkivaltakuvauksen hallussapidon säätämistä rangaistavaksi ollut selvitetty riittävästi, eikä sen vuoksi tuossa vaiheessa lausunut ehdotetusta 17 luvun 17 a §:stä tarkemmin.

Kriminalisointiperiaatteisiin nähden kysymys on myös siitä, olisiko tällaisella kriminalisoinnilla olennaista oikeushyvien suojaa lisäävää merkitystä ottaen huomioon jo olemassa olevat rangaistussäännökset ja niihin liittyvät toimenpidemahdollisuudet. Rikosoikeuden käytön viimesijaisuuden periaatteesta johtuu, että arvioinnin kohteeksi tulisi tällöin myös se, onko hyödynnetty käytettävissä olevia vaihtoehtoisia keinoja. Kun kysymyksessä tekijöinä ilmeisesti usein tulisivat alaikäiset, korostuu muiden kuin rikosoikeudellisten keinojen, kuten tällaisten kuvien levittämisen rangaistavuutta koskevan tiedottamisen sekä mediakasvatuksen, hyödyntäminen. Aiheella on myös yhteys erinäisiin muihin kuvaamiseen ja kuvien valmistamiseen liittyviin kysymyksiin, kuten itse kuvaamisen luonteeseen kuvattavan integriteetin kannalta. Tällaisten kysymysten laajempaa tarkastelua ei voida parhaalla mahdollisella tavalla suorittaa hallituskauden loppuvaiheessa.

Oikeusministeriö on tässä yhteydessä alustavasti selvittänyt väkivaltakuvauksen hallussapidon ja levittämisen rangaistavuutta eräissä verrokkimaissa. Väkivaltakuvauksen levittäminen näyttäisi olevan rangaistavaa useissa maissa, muun muassa Saksassa ja Ruotsissa. Sen sijaan hallussapidon kriminalisointi näyttäisi olevan harvinaisempaa. Saksassa hallussapidon kriminalisointi koskee ainoastaan ”julmaa tai muulla tavoin epäinhimillistä väkivaltaa” (*grausame oder sonst unmenschliche Gewalttätigkeiten*). Myös Sveitsin rikoslaisissa on vastaavankaltainen säännös.

Isossa-Britanniassa on vireillä lainsäädäntöhanke, jossa kiinnitetään erityistä huomiota lasten suojelemiseen digitaalisessa ympäristössä. Tässä yhteydessä myös laittoman sisällön, jollaista ilmeisesti olisi myös lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa sisältävä materiaali, hallussapitoa ja levittämistä on esitetty säädettäväksi rangaistavaksi. Huomionarvoista on myös, että Ruotsissa ollaan laatimassa uutta kansallista strategiaa lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisemiseksi ja torjumiseksi (ks. SOU 2022:70). Siinä otetaan huomioon myös lasten välinen väkivalta, mukaan lukien internetissä ja sosiaalisessa mediassa tapahtuva väkivalta. Saksassa ”kännykkäväkivalta” (*Handygewalt*) on tunnistettu ilmiö, ja muun muassa poliisi tekee sitä koskevaa torjunta- ja valistustyötä¹.

Toimintaympäristö ja väkivaltaa esittävän tallenteen tai tiedoston levittämistä koskevien tekojen ilmenemismuodot ovat muuttuneet ja laajentuneet vuonna 2011 tapahtuneen rikoslain 17 luvun 17 §:n säätämisen jälkeen erityisesti internetin sekä kamera- ja viestintäteknologian kehityksen myötä. Yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä koskeva rangaistussäätely on välineneutraalia. Erityisesti lasten ja nuorten tekemä väkivallan kuvaaminen matkapuhelimella ja sen levittäminen mahdollisesti suurenkin joukon saataville on suhteellisen tuore ilmiö muun lasten kehitykselle haitallisen viestinnän joukossa. Oikeusministeriön tiedossa ei ole kattavaa selvitystä ilmiön esiintymismuodoista ja sen yleisyydestä.

Oikeusministeriö pitää tärkeänä myös yhteiskunnallisen keskustelun käymistä aiheesta. Erityisen tärkeää olisi oikeusministeriön käsityksen mukaan kuulla myös lapsia ja nuoria itseään, koska kysymys on ennen kaikkea heitä koskevat ilmiöstä. Oikeusministeriö pitää tärkeänä myös lasten ja nuorten sekä vanhempien ja kasvattajien tietoisuuden lisäämistä kyseisestä ilmiöstä ja sen ei-hyväksyttävyydestä.

Edellä todetuin tavoin muun muassa yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä koskeva rangaistussäätely koskee lähtökohtaisesti myös aloitteessa tarkoitettua kuvamateriaalia. Voimassa oleva rangaistussäätely eri säännöksineen koskee keskeistä osaa moitittavasta käyttäytymisestä. Kun ran-

¹ [Gewaltvideos auf dem Smartphone - Handygewalt \(polizei-beratung.de\)](http://Gewaltvideos.auf.dem.Smartphone.-Handygewalt.(polizei-beratung.de))

gaistussäännösten soveltamiskäytännöstä ja käytettävissä olevien vaihtoehtoisten keinojen hyödyntämisestä on tietoa ja kokemusta, voidaan sen sekä itse ilmiöstä saatavan tiedon pohjalta perustellusti myöhemmin arvioida tarkemmin rangaistusjärjestelmän täydentämistä koskevia tarpeita.

Osastopäällikkö,
ylivohtaja

Ville Hinkkanen

Lainsäädäntöneuvos

Mia Spolander

Jakelu Lapsiasiavaltuutettu

Tiedoksi Otto Andersson, OM
Pekka Timonen, OM
Susanna Siitonen, OM

VN/29740/2022-OM-2

Seuraavat henkilöt ovat allekirjoittaneet tämän asiakirjan sähköisesti /

Följande personer har undertecknat denna handling elektroniskt /

This document has been signed electronically by the following persons: